

Hét évszázad szenvedés

A PÖGGSTALL-I JOGTÖRTÉNETI MÚZEUM

1988. június 6-án ad otthont a pöggstall-i várkastély, a váralja és a rondella a Jogtörténelmi Múzeumnak, amelyet Alsó-Ausztria büntetőjog-történelmi emlékeinek legfőbb gyűjtőhelyeként tartanak számon.

A vár és a várkastély ma is látható formáját a 13. század végén nyerte el az előző vár helyén, amelyet I. Albert egy nemesi felkelés leverésének részeként porig rombolt. Az erődítmény 1478-ban kerül a stájerországi Rogendorf-család kezébe. A Rogendorfok alatt lett Pöggstall a Waldviertel központja. Közülük is kiemelendő Wilhelm von Rogendorf (1481–1541), az ő regnálása alatt adományozta a wormszi Birodalmi Gyűlés a várnak a „Rogendorf in Pöggstall” megtisztelő titulust, valamint a *Reichsfreiherrschaft-i* státust. A rondella – amelyen Albrecht Dürer: Tanulmány várak, városok, mezővárosok megerősítéséhez c. értekezésének számos javaslata visszaköszön – utólag épült a várhoz, az építés idejét a vélemények valamikor 1521-től a 16. század végéig terjedő időintervallumban helyezik el. Természetesen a várban voltak tömlőcök, illetve egy kínzókamra az öregtoronyban.

A jogtörténelmi gyűjtemény anyagának gerincét – negyven év gyűjtésének eredményét – a Niederösterreichisches Landesmuseum tiszteletbeli kurátora, Dr. phil. et jur. *Hans Liebl* hagyta a múzeumra. A – többek között az oktatásügyi minisztérium műemlékvédelmi megbízottjaként, és az alsó-ausztriai tartományi múzeumok főfelügyelőjeként dolgozó – professzor 1959-ben bekövetkezett halála után a gyűjteményt a frissen restaurált várban mutatták be, 1988-ban. A kiállítás felöleli a halálbüntetés, a szabadságvesztés-büntetés, a bírászkodás, a jogi szimbolika, a törvényhozás, a jegyzői tevékenység, a bűnözés, a nyilvános kivégzés, a varázslás és boszorkányság témakörét egyaránt.

A múzeum földszinti kiállítótermeit a kínzás történelmi fejlődésének és magának a kínzásnak szentelték. A kínzás Németországban már a 13. században ismert volt, a 15. század végére pedig az egyik legfőbb bizonyítási eszköz lett a büntetőeljárásban. Az első birodalmi büntetőködex, a *Codex Criminalis Carolina* már bírálta a vallatás ezen módját, amelyet végül – nem kis részben Mária Terézia udvari orvosa, Ferdinand Edler von Leber tiltakozása miatt – eltörölték. Ezekben a termekben az áldozat ízületeinek széthúzására szolgáló nyújtópad, hüvelyk- és ujjszorítók, szájszűrtők széles választéka található. A szájszűrtőknek két külön, „továbbfejlesztett” változata is ismert volt „Grausbirne” néven: az egyik esetben az áldozat szájába erőltetett, nyakához erősített vasgolyó forró vízzel, vagy borssal volt megütve. A másik fajtája ezen kínzóeszköznek négy éles fém-

szárnyal rendelkezett, amelyeket a szájszűrtét után nyitottak ki. A gyűjteményben megtalálhatóak a „spanyol nadrágtartó” és a „tüskés nyúl” nevre hallgató eszközök is.

Az első emeleten – többek között – hóhérpallások széles választéka található, kerék, akasztófa, Iustitia, kereszt és szent-alakok motívumaival a lapjukra vésve. Maga a penge többnyire széles, tompa végű, a hóhérnak szinte kivétel nélkül két kézzel kellett lesújtania vele. A lefejezés számított a hagyományok szerint a legtisztesebb kivégzési módnak, amelyet – érdekes módon – pl. gyerekgyilkosság vagy emberölés büntetéséeként is szabtak ki. A gyűjteménynek része továbbá – a bécsi törvényszék által hozott halálos ítéletek végrehajtásához használt – akasztófa, valamint a lépcsős hóhérszámoly, csakúgy mint a hóhérköpeny.

Ami a testi fenyegetéseket illeti, határfokokról ékesen tanúskodik a Pressburgból származó deres, melynek fa lapjába az elítéltek kínjukban lyukakat vájtak körmeikkel. Nem kevésbé impresszív a tüskékkel felszerelt ostorok és korbácsok gyűjteménye. Rövidebb vagy hosszabb időre való elzárásra szolgáló berendezések széles tárháza is ránk maradt, amelyek esetenként nemcsak lefoglalták a vétagokat, de visszafelé hajló szögekkel is ki voltak verve, lehetetlené téve hogy az áldozat kiszabaduljon belőle.

A gyűjtemény nagy számban tartalmaz szégyenmaszkokat és szégyenkalodákat, valamint egy szégyenkabátot is, mint a megszegényítő-büntetések eszközeit, amelyek a már a közmondásból is jól ismert pellengérré-állítással szoros kapcsolatban álltak. A kaloda elsősorban a nők büntetése volt, a férfiakat inkább verőbakra húzták. Hamburgból származik az a pellengér-szék, amelyen a pékek bűnhődtek, ha kisebb súlyú kenyerekkel becsapták vevőiket. A pellengér az idő múlásával a vásártartási-, illetve a városjog szimbólumává vált.

A – főleg a *lex Baiuvariorum* által meghatározott – törvényhozással és jogszimbolikával foglalkozó részlegben belül megtalálható egyebek között az 1275-ből származó Sváb-tükör vagy egy Ferdinánd főherceg által kiadott pápens garázdaság megtiltásáról 1642-ből, akárcsak a korabeli bírászkodás szimbolikus jelentőségű kellékei, mint a bírói pálca. Külön részleg számol be továbbá a boszorkánnyokról és boszorkányperekről, illetve egyéb babonákról.

Az utolsó terem a 19–20. század ilyen irányú produktumait mutatja be, többek között egy egyszerűsített guillotine-t, amelyet Németországban már a 16. században, jóval a francia forradalom előtt ismertek, de 1938-ban még használtak az egyik berlini fogdában.

Összességében a gyűjteménynek nem pusztán annyi a célja, hogy felvonulassa hét évszázad kegyetlenkedéseinek minden lehetséges bizonyítékát, hanem egyúttal jeleznie kell, hogy ennek a korszaknak végérvényesen vitrin mögött a helye.

Papp Sándor

